

Türkiye İktisadiyatı

MILLÎ KORUNMA KANUNU

Yazan :

Ord. Prof. BABAN ZADE ŞÜKRÜ.

Refik Saydam Hükümeti, harp çukuruna yuvarlanan bütün hükümetlerle bu boğuşma haricinde kalmış olan fakat uzaktan ve yakından bu merkezle alâkası bulunan, bütün memleketlerde alınan tedbirlere benzer bir takım kararlar mecmuasını «Millî Korunma» adı ile anılan yeni bir kanun ile Millet Meclisine tespit ettirmiş bulunuyor.

Türkiye Hükümeti, Başvekilin salâhiyetli ağız ile bir kaç defa tekrar olunduğu gibi harp haricidir; fakat musaraanın dışında kalmak bu yangına karşı lâkayt seyirci bulunmak mânasını hiç te tazammun etmez. Heyecanlı bir boğa döğüşü veya maç seyrederek gibi ellerimizi sırf alkış için yağlamış bulunmuyoruz. Coğrafi vaziyetimiz, boğazlara hâkimiyetimiz, ve Avrupa ile Asyanın birleştiği yerde bulunarak iki kıta arasında bir irtibat köprüsü vazifesini, tarihi mukadderatımızın sevkile, yapmağa mahkûm oluşumuz, bize büsbütün başka kudret ve salâhiyetler verir.

Esasen iki muharip taraf, Türkiyenin bu kat'î ve kahir rolünde birleşmiştir. Almanlar, İtalyanlar, ve hattâ Rusların, bazan asabî neşriyat ve ifadeleri, müttefik devletlerin teveccüh ve sitayişleri bu durumumuzun en göze çarpan ve elle dokunulması kabil olan tezahürüdür.

Venezuela veya Meksika vasfında değiliz. Kalch ki Cenubî Amerika devletleri gibi harp sahasından binlerce mil mesafe uzaklarda olan memleketler bile bu badirenin karşısında büsbütün lâkayt kalamıyorlar, ve bir takım korunma kararları alıyorlar. Binaenaleyh, mutlak olarak diyebiliriz ki fevkalâde haller için, bu düşünülen imkânlar tahakkuk etmeden evvel, hazırlanmak, en iptidai basiret ve ihtivaat hareketidir.

Vaktile yapılmayan hazırlıklardan dolayı bilâhare ah ve vah ile döğünmekten ise evvelden tetik durmak, herhalde tercihe değer. Esasen büyük hailenin çevresindeki bütün devletler, âdetin üstünde kararlar almışlardır. Bu tedbirlerin bir kısmı bizim kanunumuzdan evveldir; bir kısmı da sonradır; hattâ bazı memleketler, Avrupada hiç bir gûna savaş mevzuubahs değil iken bile işleri kendi haline terkederek sahayı sırf fertlerin şahsî menfaatleri kaygusu ile müteharrik olarak yapacakları işlere terketmemişlerdi.

Bu meyanda bizzat bugünkü muhariplerden Almanya 1935 tenberi, elyevm mücadele haricinde bulunan İtalya, 1925 tenberi bu yolda çalışanlar arasında zikrolunabilir. Bu iki devlet te istihsallerini muayyen hedeflere doğru çevirmişlerdi, hattâ İtalya anonim şirketlerinin, muayyen bir kâr haddinden fazlasını umumî bir nevi ihtiyat sandığı sermayesi gibi telâkki ederek bunlar üzerinde devletin yakından mürakabesini temin eylemiş idi. Rusya, esasen bünyesi icabı, istihsalâtını tek elden idare ediyor ve tek elden ihracatta bulunuyordu.

Umumiyetle sulh ve normal denilen zamanlarda, devletler, istihsâlî müteşebbislerin menfaat ve dirayetlerine bırakırlar, fiyat pusulası ile müteharrik olan zürra ve fabrikatörler maliyet fiyatı ile satış fiyatı arasındaki lehte farkın, az çok veya hiç olmamasına, veyahut menfi bulunmasına, yani zarara nazaran istihsallerini tanzim ve idare ederler. Bir takım müstahsiller ve mütevassıtlar, azim kârlar elde etmeğe muvaffak oldukları halde, diğer bir takım müstahsiller de işlerini yürütemezler, zarara düşerler, ve müesseselerini kapamağa, işçilerine yol vermeğe mecbur olurlar ve serbest rejimlerin bu batâ çıka seyri, iktisatçıların müsterih nazarları, devletlerin lâkayt bakışları önünde cereyan eder.

Normal denilen durum işte bu şekildir, yani bir çok vatandaş için kâr, bir çokları için zararlı bir hal... Herkes kabiliyetine, dirayetine, zekâsına, kurnazlığına, hilekârlığına, dürüstlüğüne, hüsnüniyetine, veya habasetine, yalancılığına, sermayesine, veya sermayesizliğine göre kazanır kaybeder. Belki en dürüst ve namuskârlar altta kalır, en düzenbazı üste çıkar. Halkın en mübrem ihtiyaçları tesviye edilmez ve o mevad istihsâl olunmaz, fakat ona mukabil tâli ehemmiyette ve az fakat paralı zümrelerin istedikleri fantezi istihsalât elde edilir. Bu yolda bir çok millî kudretler israf ve heba olur. Amerikalıların dedikleri gibi «Altakiler şeytana» sözü ile karşılanır.

Fakat cemiyetin bütün bünvesini ve mevcudiyetini sarsacak

büyük bir buhran, bir harp, başladı mı, artık en hürriyetperver, en liberal, iktisadî mekanizmayı kendi haline bırakmanın en sıcak taraftarları, kanaatlarını ve düşüncelerini muvakkaten bir köşeye terk ederler; ve harbî zafere ulaştıracak çareleri hükûmetin elinde taksif etmek ve millî faaliyetten bir zerresinin heder olmasına, kaçamak yapmasına, meydan vermek istemezler. Bu durumun düzenli, plânlı, iktisat taraftarlarının fikirlerine bir taviz manzarası gösterdiği inkâr olunamaz; çünkü, liberallerin istisnâî haller dedikleri vakitlerde zıyanına göz yummadıkları energie'lerin, âdi denilen zamanlarda heba olmasına muvafakatin sebebini izah zorlaşır.

Maamafih prensip ve doktrin bakımından münakaşa ne olursa olsun, muharebelerde bütün memleketlerin iktisadî faaliyeti dizginledikleri devamlı bir vakadır.

1914 büyük harbinde, malûm olduğu veçhile, İngiltere olsun, Fransa olsun, fakat İngiltere daha ziyade Lloyd George kabinesi ile tedricen evvelâ harp mühimmatı imâl eden bütün fabrikaları, sonra yavaş yavaş, harp işine yarayan fabrikaları, hattâ daha sonra harp işine yarayacak imalât yapmağa tahsis olunabilecek makine ve teşkilâtı, bu istihaleye mütehammil olan müesseseleri devlet eline verdi. Böylece sulh iktisadiyatından, harp iktisadiyatına bütün katiyetile girmiş oldu.

Bilâhare mücadelenin bitmesile bütün bu hususî teşekkül ve müesseseleri yine kendi eski hal ve faaliyetlerine iade etmek icabetti ki, bu da, bir kostüm değiştirmek kadar kolay olmadı; ve harp sonrası buhranlarının bir yığm âmilleri arasında bu halin belki, az da olsa, bir payı bulundu.

Alman ve müttefikler harbi başyhalı sekiz aydanberi İngiltere ve Fransa, yine aynı yolu tuttular. Şimdiki Fransız Başvekili Mösyö Paul Reynaud, mecliste geçenlerde irad ettiği bir nutkunda, şu noktayı tebarüz ettiriyordu: «Asrî harp, ordular mücadelesi değildir; yeni zamanların boğuşmaları milletlerin çarpışmasıdır. Binaenaleyh, her tarafta adama ihtiyacımız vardır. Her tarafta çalışmağa mühtacız. Cephede ve cephe gerisinde.» Bir halde ki Fransa, zirai ve sınaî istihali tanzim için geniş mikyasta askerlikten muafiyetler veriyor. Son rakamlara göre bu miktarlar dikkati celbedecek derecededir. Sanayide cepheye gitmekten muaf tutulanlar (1,250,000), ziraatte ise (500,000) dir. Âdeta bütün Fransa, vâsi bir imalâthane veya tarla olmuştur. Harp ihtiyaçlarına göre, hükûmetçe idare olunmaktadır.

Almanyanın misali, belki daha hayret vericidir; bu memleket, 35 yaşından yukarı efradı seferber etmemiş, hepsini işinde ve gücünde bırakmıştır. Hakikatı halde, Almanya üç küsur senedir hali harptedir. Rhin'in işgali, Avusturyanın ilhaki, Sudetlerin alınması, Çeklerin parçalanması, nihayet Lehistan harbi, ve Garp cephesinde muhasamat, silsile halinde devam etmektedir. Eğer bütün bu hâdiseler, Alman kuvvetlerinin kül halinde seferber olmasını istilzam etseydi, iktisadî hayatı çoktan felce uğrardı.

Binaenaleyh, gaye, harp var iken, iktisadî sahada bunun tesirini asgarî hadde indirmektir. Harbi, tabîî hal addetmeğe çalışabilen taraf muvazeneyi kendi lehine meylettirmiş olur. Esasen muharebelerin bir iki meydan muharebesinde, hal ve fasledilmesi, beşeriyetin bütün devirlerinde hâkim olan bir mücadele usulü değildir. Otuz sene, yüz sene muharebeleri, pon mücadeleleri, tarihin sahifelerini doldurur. Bir iki meydan harbi âdeti, daha ziyade on dokuzuncu asrın harp şekli idi, hattâ yirminci asrın ilk büyük boğuşması da dört yıl sürdü. Harpler uzadıkça, harbi harikulâde, istisnâî, ve bütün memleket hayat mekanizmasını altüsteden bir âfet, geçici bir kasırga gibi telâkki etmek zihniyetinin yanlış olduğu anlaşılmağa başladı. Harp içinde yerleşmek, ihtiyaçlarını ona uydurmak bir zurettir. Memleketlerin birbirine karşı kuvvetleri, muharebenin başladığı tarihte mevcut bir defaya mahsus bir muta «donné» olarak alınmamak icabeder. İngiltere daima harp içinde hazırlanmıştır... Kuvvetler muvazenesi bidayette aleyhinde iken, yavaş yavaş, asker, mühimmat, tedarik eder ve ancak bir kaç sene sonra, teşkilâtlı tarandıman verecek bir hale girer. Totaliter denilen devletlerin, Almanya olsun, İtalya olsun, bütün iktisadî faaliyetlerini senelerden beri yakından takip ve mürakabe ederek muayyen bir istikamete doğru sevketmiş olmaları, muhakkak bidayette kendileri için üstün bir vaziyet temin etmiştir. Fakat karşı komşunun usul ve silâhlarını kullanmaktan kimse memnu değildir.

Binaenaleyh, Türkiye de, yukarıda izah etmeğe çalıştığım hava içinde ve o örneklere uyarak millî korunma için muayyen tedbirler düşünmüş, ve hükümet, zarurî gördüğü silâhlarla kendisini kuvvetlendirmiştir.

3780 numarayı taşıyan 18/1/1940 tarihli kanuna, uzun esbabı mucibe serdetmeğe lüzum görmeden, bütün bu endişeleri, birinci maddesinde iki kelime içine sıkıştırarak «fevkalâde hallerde devlet...

dile» İcra Vekilleri Heyetine bir takım istisnâî salâhiyetler verilir diyor; ve fevkalâde halleri de çok geniş bir mânada alarak:

a) Umumî veya kısmî seferberliğin,

b) Devletin bir harbe girmesi ihtimalinin, hattâ

c) Türkiye Cümhuriyetini alâkalandıran yabancı devletler arasındaki harp halinin, bu vaziyeti doğurmuş addedebileceğini tasrih ediyor.

Ve filhakika bir kaç gün sonra da kanunun tatbikine başlayarak, keyfiyetten Büyük Millet Meclisini ve bütün memleketi haberdar eylemiş bulunuyor. Bütün memleketin iktisadiyatı, ve millî müdafaasile alâkadar böyle istisnâî ve mühim bir kanunun tatbiki, her Vekâletin kendi başına alabileceği kısmî tedbirler ve ancak kendi sahasına münhasır görüş ufkuna bırakılamazdı. Milletçe, korunma kararlarını süratle ve salâhiyetle alabilecek yüksek bir heyete ihtiyaç vardı ki, kanun bunu dördüncü maddesi ile temin etmiş bulunuyor. Bizzat Başvekilin veya tevkil edeceği bir zatın riyaseti altında İcra Vekilleri azasının bir kısmından mürekkep bir heyet ve bu heyetin kanunun hükümlerini tatbikine müteallik işlerini görmek üzere Başvekâlete bağlı bir Büro (Bureau). Filî tatbikat, her Vekâletin kendi ve lüzum görülürse ücretli muvakkat memurlarla takviye edilmiş teşkilâtile yapılacaktır.

Ana hatlarında kanunun ihtiva ettiği hükümleri dört esas nokta etrafında toplamak kabildir:

1.— a — Sanayi ve Maadin müesseseleri,

b — Ziraat erbabı,

c — Ticaret erbabı,

d — Emlâk ve akar sahipleri,

e — İşçiler,

f — Nakliyecilere vecibeler tahmil olunmaktadır.

2.— Buna mukabil bunlara bazı teminat verilmektedir.

3.— Kanunun derpiş ettiği işlerin icab ettireceği tediyeler için malî imkânlar verilmektedir.

4.— Koyduğu kaide ve esaslara ademi riayet halinde naktî ve cismanî cezalar vardır.

1 — Vecibeler :

a — Halk ve millî müdafaa ihtiyaçlarını karşılayacak şekil ve hacimde istihsalde bulunmaları için icabeden faaliyete sevk etmek ve tesisatın iktiza eden tevsiatı yaptırmak ve imâl ve işleme bakımından tadilâta tâbi tutmak maksatlarıyla sanayi ve maadin müesseseleri hükümet tarafından kontrol altına alınır.

Hükümet istihsalâtın cinsini, nevini, çeşidini, ve istihsalâtın miktarını fevkalâde hallerin icaplarına uydurmağa bu müesseseleri sevkeder. İstihsalât ve mamulâtın normal maliyetine yüzde on bir kâr ilâve ederek bunları satın alabilir. Her hangi bir sebep dolayısıyla metrûk ve muattal kalmış olan sanayi ve maadin müesseselerini ve hattâ alelûmum iş yerlerini işler bir hale getirebilir. Dahilde imâl ve istihsal edilen maddelerin memleket ihtiyacından fazla olan miktarını harice çıkarmak maksadile yapılacak satışların şekil ve şartlarını tanzim edebilir. Bazı istihsalâtın ihracını menedebilir. Hükümet dahilde alelittlak lüzum gördüğü maddelerin azamî fiyatlarını tespit edebilir.

b — Ziraat bakımından hükümet ziraatte çalışabilir her vatandaş gerek devlet ve gerek şahıslara ait işletmelerde tahakkuk eden ihtiyaçlara göre münasip bir ücretle çalıştırabilir.

Zeriyatın nevi ve cinsini tesbit edebilir. Zeriyat yapılmayan ve beş yüz hektarı müteceviz araziye bedel mukabilinde işletmek hakına maliktir. Daha dün mesahalarda bile zeriyatın nisfının hubûkata tahsisini mecburî kılabilir.

c — Ticaret erbabı, fahiş kârlar temin edememeleri için, bazı kayıtlarla bağlanmıştır. Toptan, yarı toptan ve perakende ticarete hakikî ve hükmi şahıslar aralarında yapılan alım ve satım muamelelerinde satıcı tarafından fatura verilmesi, ve faturanın alıcı ve satıcı taraflarından muayyen bir müddet saklanması mecburî olabilir. Muhik bir sebep olmadan eşya fiyatlarının yükselmesi, mevcut malın satışa arz edilmemesi, malın saklanması, kaçırılması, makul sebep olmaksızın malın gümrükten çekilmemesi, lüzumundan fazla malın alınması, bu malların idhar edilmesi, müstahsil veya müstehlik aleyhine fiyat birlikleri yapılması, muhtelif tüccar arasında yapılan ve zincirleme denilen muamelelerin yapılması ve hattâ bu maksatlardan biri ile propaganda yapılması ve böylece fiyatların sunî olarak

d — Kanunun tatbik sahasında kaldığı müddetçe, şehir, kasaba, iskele, liman ve istasyonlarda gayri menkullerin kira bedelleri, kanunun neşrine tekaddüm eden senedeki kira bedellerinden fazla olamaz. Halk ve millî müdafaa ihtiyaçlarından madud olan her türlü eşyanın konulması için muktazi mahfuz mahalleri ve depoları hükümet işgal ve istimal edebilir.

e — Sanayi ve maadin müesseselerinde ve diğer iş yerlerinde çalışan işçiler, teknisyenler, mühendisler, ihtisas sahipleri, ve sair müstahdemler, çalıştıkları müesseseyi veya iş yerlerini kabule şayan bir mazeret olmaksızın ve haber vermeksizin terkedemezler.

f — Hükümet, her türlü hususî nakil vasıtalarının seyrüseferini tanzim ve tahdit edebileceği gibi, azamî nakil ücretlerini de tayin eder ve devletçe lüzum görülen yerlerde ve hizmetlerde çalıştırabilir. Ve ihtiyaç gördüğü takdirde bu vasıtaları alabilir.

2 — Teminat :

Haklarında bu kanunun hükmü tatbik edilen bütün zümrelere en katî ve ciddî teminat verilmiştir. Faraza, maadin ve sanayi erbabına istihallerini bu kanunun derpiş ettiği hacıma çıkarmak için lâzım olan işçileri ve ihtisas unsurlarını temin eder. Ve bu müesseselerle küçük sanayi erbabına ve iş sahiplerine lüzumlu olan krediyi de temin eder, ve bu kredi nakî veya aynî bir şekilde doğrudan doğruya devletçe veyahut bir banka vasıtasile olabilir.

Metrük ve muattal bir iş yerini, işler hale getirirse behemehal «hal ve vaziyete göre tayin edilecek bir taviz mukabilinde» işler hale getirir.

Maadin işletmesinde alınacak tedbirler dolayisile işletmeden mahrum kalan maden sahiplerinin devam eden mahrumiyet müddetlerine ait zarar ödenir, hükümetin aldığı tedbirlerle alâkalı olmayarak ve kendi sayleriyle hükümetçe tayin edilmiş olan ihraç fiyatlarının fevkinde satış yapmış olan tacirlerin elde ettikleri fazla kâr, münhasıran kendilerine ait olur.

Memleket mahsullerinden birinin ihracının hükümetçe tahdit veya menedilmesi dolayisile dahilî satış fiyatına düşüklük arız olursa müstahsili bu yüzden maruz kalacağı zarardan vikaye için hükümet bu mahsulleri, ya değer bahası ile satın alır, ve yahut bunların terhini mukabilinde para ikraz edilmesini temin eder.

Ziraat işçileri, mükellefiyet dolayısıyla ikametgâhının ancak 15 kilometre mesafesi dahilinde bulunan yerlerde ve münasip ücretlerle çalıştırılır. Kadınlar ancak kendi köy, kasaba, ve şehir sınırları dahilinde çalıştırılabilirler.

Hükûmet her türlü ziraat aletlerini, makinelerini ve vasıtalarını, ziraî ilâçları ve tohumları lüzuma göre ve parasız, veya ariyet veya ödünç, ve yahut bir kira mukabili olarak ihtiyacı olanlara tevzi edebilir ve çiftçiyi kuvvetlendirmek için lüzumu halinde ödünç para verebilir.

3 — Malî yardımlar :

Devlet bir çok sanayie ya doğrudan doğruya iptidai maddeler vermek ve yahut Millî bankalardan biri vasıtasile kredi açmak şekillerinde yardım etmeğe mezdur ve bugüne kadar bu vâdide henüz bir adım atılmış değildir. Mâmafih çimento sanayii için böyle bir imkân düşünülmektedir.

4 — Ademi riayet halinde cezalar :

Kanunun koyduğu bir takım memnuiyetlere karşı hareket edenlere muhtelif şekillerde ağır para cezaları, bin liraya kadar, ayrıca hapis cezası olduğu gibi esasen o fiiller ceza kanunu ile de bir cürüm ise ayrıca ağırlatıcı sebep addolunur.

Bu bahiste kanununda iki nokta dikkate şayandır:

- 1.— Verilecek hükümler tecile tâbi olmaz,
- 2.— Sürgün cezası da tatbik olunur.

Umumî heyeti ile yukarıdaki satırlarla hülâsa edilebilen kanunun tabiatile tatbikatında müşkülât görülecek noktalar hatıra gelebilir.

İlk zihni işgal eden cihet, muhtelif zümrelere tatbik edilmek, istenilen mükellefiyet yükünün aynı ağırlıkta ve aynı zahmette olup olmaması keyfiyetidir.

Maadin, sanayi, ziraat, işçiler, emlâk sahiplerine, nakliyecilere tatbik edilen usullerin bazıları âdeta bir külfet değil bir nimet bile telâkki olunabilir. Faraza, sanayi ve maadin erbabının durumu bir az böyle görünür. Zürraa tahmil edilen yük memleketimizin vaziyetinde pek küçük bir külfet gibi telâkki edilemez. Buna mukabil

işçi ve mütehasşıs ve nakliyecilerin durumu, diğer zümrelere göre daha farklı sayılabilir; emlak sahiplerine tahmil edilen yük ise mesken ve ticarethane tefriki yapılmadığına göre daha dikkati calip olabilir.

Diğer taraftan muhik sebep olmaksızın fiyatları yükseltenler, ihtikâr, değer baha gibi ifade ve tâbirler çok elâstikiyet gösterirler. Ve esasen her hangi bir kanun metninden ziyade tatbikatında gösterilen ruh ve zihniyet ile taayyün ve tavazzuh eder.

Millî korunma kanununun ilk tatbikat sahası, hemen intişarının ferdasında Zonguldak kömür havzası oldu. Hükümetin, ilk hamlede bakışını bu cihete çevirmesi, memleketin iktisadiyatında çok uyanık olduğunun en açık bir delilidir. Çünkü kömür, harp ve sulh sanayiinin en zarurî iptidaî maddesidir. Almanya ve İngiltere gibi memleketler, birinci safta ülkeler olmuşlarsa bunu kömür istihsallerinin bolluğuna ve ehemmiyetine medyundurlar.

Harp içinde bile Almanyaya ecnebi dövizi tedarikinde en müsmir âmil ve ihracat kömürdür denilebilir. Yirmi milyon tona yakın satışı ile abloka çenberinde gedik yapmağa uğraşmaktadır.

Bu o kadar barizdir ki, Büyük Britanya, bu satışların hiç olmazsa deniz yolu ile yapılanlarına ve küllî miktarına manî olabilmek için -harp harici kalmasına azamî itina edildiği halde- İtalyayı darılmak bahasına da olsa teşebbüse geçti ve kömür hamulesi ile İtalyan nakil gemilerini çevirdi. Uzun ve çetin siyasî müzakerelerden sonra, son defa olmak ve artık deniz yolundan istifade edilmemek kaydile, bunların tahliyesine muvafakat ederken Almanya yerine kaim olarak İngiliz kömürünün İtalyanlarca alınmasını teklif etti. Almanya ise şömendöfer yolu ile nakliyatı evvelce olduğu gibi temin edebileceğini ileri sürdü, ve hakikaten ilk nisan ayı bir milyon tona yakın kömürü karadan İtalyaya sevk edebilecek kudret irae etti. Unutmamak lâzımdır ki, büyük bir savaşa girmiş bulunan Almanya, bütün nakil vasıtalarını, vagonlarını, sırf askerî hedef ve gayelerle ve memleketin iaşesine matuf hususatta kullanmağa mahkûmdur. Elde edilebilen malûmata göre Alman Demiryolları İdaresi, günde (30) vagondan mürekkep (25000) marşandiz treni işlettiğine göre yevmiye 750.000 vagon tahrik ediyor demektir.

Bu suretle elindeki mahdut ve eski ve ihtiyar vagonlarını harp içinde yenilmekteki zorlukları gözönünde tutarak azamî itina ile korumak kaygusunda iken bu büyük fedakârlığı vaoması kömür davan-

sının ne kadar can alacak bir mesele olduğunu açıkça göstermeğe kâfidir.

Türkiyemiz, kömür bakımından bir dereceye kadar imtiyazlı bir mevkidedir denilebilir. Filhakika kömürlerimiz, dünyanın en birinci vasıflarda kömürlerinden değilse de içerlek ve nakli güç bir mevzide de değillerdir. Ereğli ve Zonguldak havzası damarlarının hepsi, sahilde veya sahile çok yakın yerdedir: İstihsalâtımız elyevm takriben iki milyon tondur. Bu rakam hakikatı halde çok ufak bir adettir. Kömür istihsal eden memleketler arasına girerek, cihan istatistiklerinde yer alabilmek için hiç olmazsa senevi on milyonu bulmak lâzımdır. Bugüne kadar bu vâdide hızlı adım atamadığımızın sebepleri bilhassa bir kaç nokta etrafında toplanabilir :

- a — Sermaye noksanı,
- b — İşçi fıkdanı ve istikrarsızlığı,
- c — Tahmil ve tahliye şartlarının bozukluğu.

Muhakkak ki, kömür sanayii en ziyade büyük sermayelere arzı iftikar eder. Cebine yüz bin, iki yüz bin lira koymuş zengince bir fert yahut bir şirket, kömür istihsalı işini matlup bir derecede iyi bir tarzda idare edemez. Damarlar muntazam randıman vermez. Tabii bir çok maniler zuhur eder. Bazı mevsimlerde satılmak müşkülâtı stokajı icabeder.

Bütün bu cihetler büyük meblâğların bağlanmasını istilzam eder ki müteferrik ve ufak sermayeler bu hallere tahammül edemezler, ve günü gününe bir politika takip ederek bir sıkıntıdan ancak yeni bir sıkıntıya atılmak için kurtulurlar.

İşte bu bakımdan, Korunma kanunu, bir takım tevhidlere salâhiyet vermiştir. İşçi meselesi de sermayeden daha az müşkül değildir.

Büyük kömür memleketlerinde, ocaklarda çalışan amele, muayyen bir zümre teşkil etmiştir. Babadan oğula intikal eden bir meslek halinde kuyunun etrafında toplanmış ve yaşamaktadır. Karısı, çocukları, evi barkı, hep madenin yanındadır. Ailenin mazisi ve tarihi kömür tarihine karışmıştır. Babası (30) sene evvelki Grizu infilâkında ölmüştür. Bir kardeşi bir çöküntüde yaralanmıştır. Binaenaleyh mazinin ve halin bütün bağları kendisini o mesleğe ve o yere sıkı sıkıya bağlamıştır.

Kömür istihsalı hususunda nesilden nesile intikal eden bir me-

Bizde ise maalesef bu anane ve itiyad teessüs edememiştir. Amele, daha ziyade civar kaza ve köylerden, hattâ bir günlük, iki günlük yollardan gelen köylüler, yani ziraat adamlarıdır ki, bunlar açık havada çalışmağa alışmış kimselerdir. Yerin altında; karanlıkta, uğraşmak; müziç ve tatsızdır; bahusus ki ailesi yanında değildir; Ziraatta iş yapmak imkânı olmadığı zamanlarda, ocakta çalışmayı talî ve yardımcı bir iş gibi telâkki eder. Akli, fikri; köyünde, evinde, ve ailesindedir. İlk fırsatta her şeyi bırakıp köyüne kaçacaktır. Her halde bu işçi, iyi ve hakikî bir kömür ameleli olmayacaktır. Binaenaleyh, zaman zaman devlet bu ocak işine ehemmiyet verdikçe, amele meselesine temas etmeğe mecbur olmakta ve eskiden jandarına ve zaptiye marifetile köylüler cebren sevkolunmakta idiler.

Millî korunma kanunu, iş mükellefiyetini, kaidesini, kömür işçilerine tatbik etmekle memleketin öteden beri müzmin bir derdine temas etmiş bulunmaktadır. Mükellefiyet ve cebir usulü, değer ücret mukabilinde de olsa nihayet acil ve mübrem vaziyetlere çare bulmağa yarayacak bir tedbirdir. Hakikatı halde hastalığı ta kökünden tedavi edecek çarelere baş vurmak icabedecektir.

Mâmafih şu cihet te açıktır ki, sermaye ve işçi işinin halli de tahmil ve tahliye işleri düzeltilmezse aranılan güzel neticeleri vermeğe yarayamaz.

Malûm olduğu veçhile, havzanın sahili, sert ve kayalıktır. Karadenizin haşın dalgaları orada daima talatüm halindedir. Yazın mahdud sâkin günleri istisna edilirse, kömürlerin vapurlara nakli, daimî bir gailedir. Zonguldak gibi ufak ve dar bir limanla kısmen mahfuz Ereğli ve Amasra mersaları bugünkü hallerile çok işe yarayamazlar, bahusus ki kırık dökük kayıklarla vapurlara nakliyat, hattâ müsait havalarda bile gayet mahdud bir çerçeve içinde olabilir. Bir halde ki, istihsalâtı çoğaltmak behemehal nakliyatı, liman tahmil ve tahliye işlerini, tanzim ile atbaşı gitmek icabedecektir. Bu şartların tahakkuku, kömür havzasını memleketin iktisadî hayatında lâyük olduğu yüksek mevkie çıkaracağı gibi alelûmum Türkiye için, en emin bir servet kaynağı, döviz menşei olabilir.

Hattâ bu bakımdan tereddüt etmeksizin denebilir ki, müteferrik az verimli altın damarlarından, siyah kömür, daha iyidir.

Millî korunma kanununun ilk tatbik sahasının Zonguldak havzası oluşu, Refik Saydam Hükümetinin mahir bir doktor gibi ilk bakışta teşhisi tam yaptığına delâlet eder. Bu vadide azmîle yürümek ve bilhassa işi kademelere ve birbirini kovalayan safhalara ayırarak

takib etmek, muvaffakiyetin esaslı unsuru olarak telâkki edilmelidir.

İkinci ve üçüncü tatbikat, daha müstacel meseile taallûk etmiştir. Muayyen bir miktardan fazla elde mevcut stok demirlerin hükümete haber verilmesi sırf ve şimdiki fevkalâde hallerimizi alâ-kadar eder. Kiralar hakkındaki kararlar gibi... Halbuki havza hakkındaki endişe ve mukarrerat yalnız bugünün istisnâî icapları bakımından değil, iktisadî politikamızın devamlı bir umdesi olarak değişmez unsur gibi telâkki edilmelidir.

Fevkalâde şartlar için ve o şartlar içinde yapılmış olmasına rağmen, Millî Korunma, görünüyor ki, fertlerin hareket serbestisini ve haklarını imkân nisbetinde ve azamî derecede masun bulundurmaya istihdaf eylemektedir.

Kısaca bir tetkikini yaptığım ve ilk tatbikatı ile verimli olması ve doğru istikamette gidilmiş bulunması ihtimali pek ziyade çoğalmış olan Millî Korunma Kanununda, dil bakımından rastladığım ufak bir zuhulü tebarüz ettirmeksizin yazıyı bitirmek istemiyorum:

26 ncı maddesinde kanun, bir malın dahilî fiyatına «düşkünlük arız olursa» tâbirini kullanıyor, aglebi ihtimal «düşüklük» demek istiyor; eğer bu bir dizi hatası değilse...